

Boter bij de Vis

*Advies Adviescommissie
Waddenfonds tender 2007*

Boter bij de Vis

Advies Adviescommissie Waddenfonds tender 2007

15 april 2008

Adviescommissie Waddenfonds

Drs. L.M.L.H.A. Hermans

Drs. J. Abrahamse

Mr. F.W.R. Evers

J.H.J. Pâques

Prof. dr. ir. P. Vellinga

Drs. G.H.B. Verberg

Prof. dr. W.J. Wolff

Secretariaat Adviescommissie Waddenfonds

Advies- en ingenieursbureau Oranjewoud B.V.

Ir. A.W. Lucas

Drs. A. Nieveen

Grafisch ontwerp

M. van der Werff

Inhoud

1	<i>Aanbiedingsbrief aan Minister Cramer, VROM</i>	7
2	<i>Aanleiding en opdracht Adviescommissie</i>	11
3	<i>Aanleiding en opdracht Adviescommissie</i>	15
3.1	Samenstelling en opdracht van de commissie	15
3.2	Criteria	15
3.3	Aanvullende overwegingen	16
4	<i>Redeneerlijnen van de Adviescommissie</i>	21
4.1	Herstel van zoet-zout overgangen en vismigratie	21
4.2	Kwelderontwikkeling en -beheer	21
4.3	Landschapsherstel	21
4.4	Cultuurhistorie en archeologie	21
4.5	Bezoekerscentra	22
4.6	Voorlichting en educatie	22
4.7	Duurzame energie	22
4.8	Duurzame economische ontwikkeling	22
4.9	Onderzoek, kennisontwikkeling en -management	22
5	<i>Onderbouwing te honoreren projecten</i>	27
5.1	WF 200241 Waddenacademie	27
5.2	WF 200355 Kwaliteitsverbetering Noordpolderzijl	28
5.3	WF 200361 Hallumer Rijt vispassage en zoet/zoutgradiënt	28
5.4	WF 200375 Historische basiskaart Groninger Kustgebied	29
5.5	WF 200379 Noordelijke Elfstedenvaarroute	29
5.6	WF 200405 De Gouden Driehoek op Texel	30
5.7	WF 200407 Waddenzeeschool	31
5.8	WF 200419 Getijdenenergiecentrale Texel (fase 1)	31
5.9	WF 200421 Vlieland bespaart energie	32
5.10	WF 200425 Waddenparels Wieringen en Keizerspoeldijk	32
5.11	WF 200427 Herinrichting haven Termunterzijl	33
5.12	WF 200429 Wandelen in de Waddenregio	33
5.13	WF 200433 Bezoekerscentrum Nieuwe Stijl Schiermonnikoog	33
5.14	WF 200434 Landmerken	34
5.15	WF 200437 Ecologisch Herstel Pieterbuurstermaar	34
5.16	WF 200445 Kwelderherstelprogramma Groningen	35
5.17	WF 200448 Verkweldering Biltpôlen, Noard-Fryslân Bûtendyks	35
5.18	WF 200451 Biodiversiteit en Natuurbeheer van kwelders	36
5.19	WF 200471 Gouden Driehoek, herstel steunforten	36
6	<i>Financieel voorstel</i>	41

01.

Aanbiedingsbrief
aan Minister
Cramer, VROM

01.

Aanbiedingsbrief aan Minister Cramer, VROM

15 april 2008

Geachte Minister,

Hierbij doe ik u het eerste advies van de Adviescommissie Waddenfonds toe komen, ten aanzien van de besteding van de middelen uit de tender 2007 van het Waddenfonds.

De Adviescommissie heeft haar werkzaamheden voor de eerste tender afgerond. De commissie heeft, inclusief de projecten uit de bezwaarprocedure, 67 projecten beoordeeld op de criteria zoals aangegeven in de Wet op het Waddenfonds. Wij hebben daarbij gekeken naar de doeltreffendheid van de projecten ten opzichte van de vier doelen uit het Waddenfonds, de kansrijkheid van de projecten en een inschatting gemaakt ten aanzien van de urgentie van deze projecten. Wij adviseren u 19 projecten vanuit deze eerste tender te honoreren.

In dit advies geven wij u aan op basis van welke overwegingen wij hebben besloten deze 19 projecten een hoge prioriteit te geven. Dit doen wij enerzijds door een korte beschrijving te geven per project, maar ook door u de redeneerlijnen te schetsen waarlangs onze commissie tot haar adviezen is gekomen. Wij gaan er daarbij van uit dat deze redeneerlijnen u ook voldoende informatie geven ten aanzien van de projecten waarvan wij u adviseren deze (nog) niet te honoreren.

Voor deze eerste tender zijn drie omvangrijke projecten van een hoge kwaliteit ingediend, die gezamenlijk 80% van het beschikbare budget beslaan. Ons advies aan u is deze grotere projecten te honoreren. Echter het honoreren van deze projecten laat weinig financiële ruimte over voor andere projecten die ook doeltreffend, kansrijk en urgent zijn. Het nu niet honoreren van deze 'kleinere' projecten zou volgens onze commissie een gemiste kans zijn voor het Waddengebied.

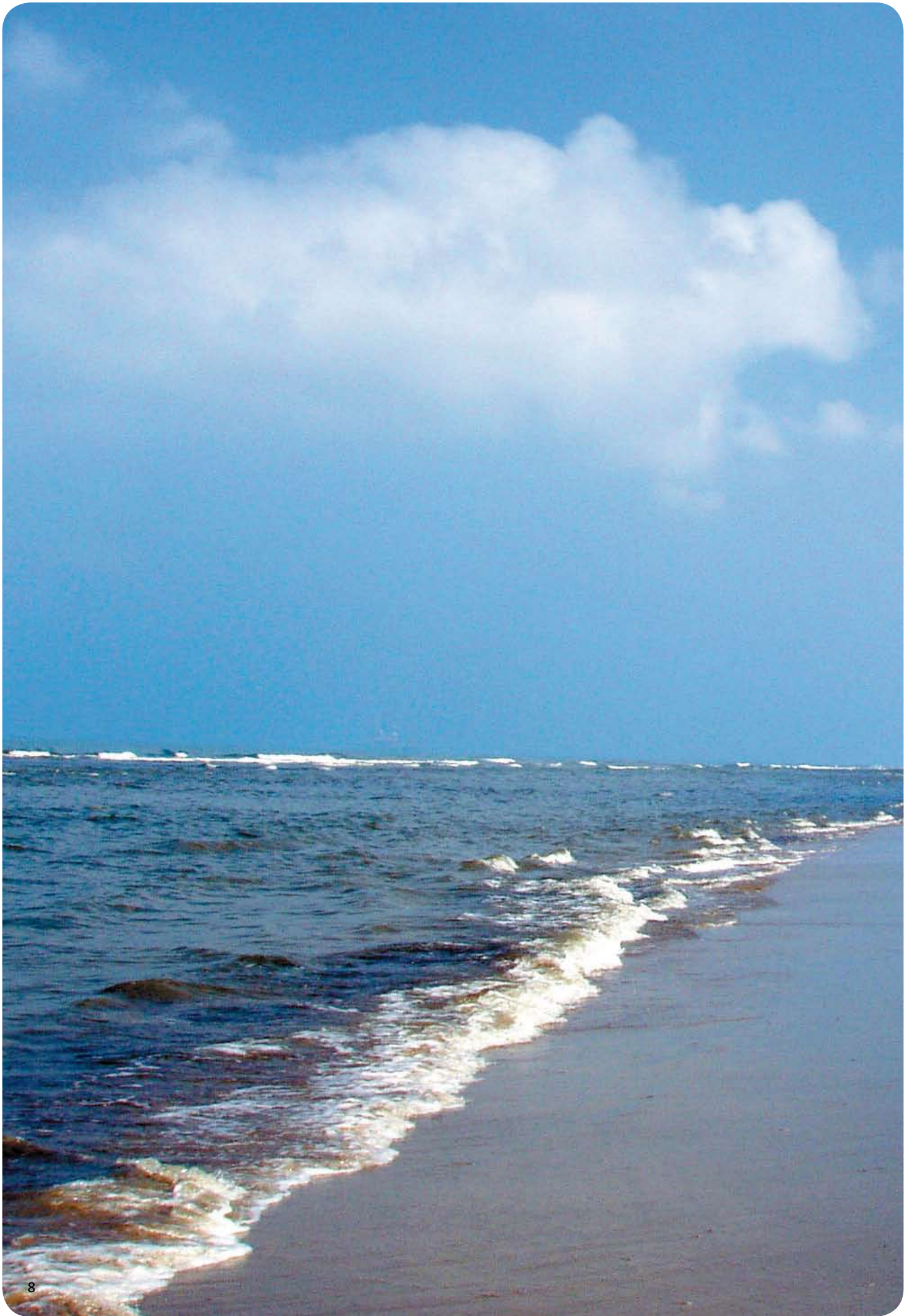
De 19 projecten die wij graag vanuit de eerste tender gehonoreerd zouden zien, vragen gezamenlijk een investering van € 40,5 miljoen. Wij zijn ons er van bewust dat u voor de eerste tender van het Waddenfonds € 33 miljoen beschikbaar heeft gesteld. De Adviescommissie vindt het echter van groot belang dat er snel en voortvarend aan de slag gegaan wordt met extra investeringen in de Waddenregio.

Wij zouden u dan ook willen vragen de mogelijkheden te verkennen om eenmalig een additioneel bedrag van € 7.463.992 beschikbaar te stellen voor de eerste tender.

Wij gaan ervan uit dat wij met dit advies aan uw verwachtingen ten aanzien van onze werkzaamheden hebben voldaan.

Hoogachtend,
namens de Adviescommissie Waddenfonds

drs. L.M.L.H.A. Hermans
voorzitter

02.

Aanleiding en
opdracht Advies-
commissie

Aanleiding en opdracht Adviescommissie

Op 1 april 2004 bracht de Adviesgroep Waddenzeebeleid (commissie Meijer) haar advies uit over de relatie tussen gaswinning en schelpdiervisserij in de Waddenzee in relatie tot de natuur. In dit advies benadrukte de Adviesgroep het belang van investeringen in het Waddengebied.

Naar aanleiding van het advies van de commissie Meijer heeft het kabinet besloten € 800 miljoen extra in de Waddenzee en het Waddengebied te investeren, verspreid over een investeringsperiode van 20 jaar, door het oprichten van het Waddenfonds. Het fonds vindt zijn wettelijke basis in de Wet op het Waddenfonds. Het Waddenfonds wordt jaarlijks gevuld met aardgasbaten. De minister van VROM besluit jaarlijks tot het openstellen van een tender voor projectaanvragen.

De Adviescommissie Waddenfonds heeft tot taak de minister te adviseren met betrekking tot de ontvankelijk beoordeelde aanvragen om subsidie uit het Waddenfonds. De ontvankelijkheid wordt getoetst door de uitvoeringsorganisatie Waddenfonds. De Adviescommissie beoordeelt de aanvragen kwalitatief op basis van de in de Wet op het Waddenfonds genoemde criteria.

In het Investeringsplan Waddenfonds heeft het kabinet zijn ambities ten aanzien van de Wadden geschetst. Het investeringsplan is daarmee een vertaling van de lange termijndoelen uit de Derde Nota Waddenzee (PKB Waddenzee). In het investeringsplan wordt ingezet op een offensief (creëren en ontwikkelen) beleid en beheer in het Waddengebied, uitgaande van voorrang voor natuur en landschap met menselijk medegebruik.

Om binnen de 20-jarige looptijd van het fonds accenten te kunnen leggen in de toekenning van middelen aan ingediende voorstellen, wordt door het RCW vijfjaarlijks een uitvoeringsplan opgesteld. In dit uitvoeringsplan zijn de prioritaire thema's ten aanzien van investeringen uit het Waddenfonds aangegeven.

De Adviescommissie hanteert het streefbeeld en de prioritaire thema's uit het investeringsplan en het uitvoeringsplan als kader, waarbinnen zij haar kwalitatieve oordeel geeft.

De Adviescommissie Waddenfonds is samengesteld uit een zestal experts en een voorzitter, die de ontvankelijke verklaarde aanvragen beoordelen op kwaliteit.

A photograph of a sailboat on the sea under a blue sky with clouds. The sailboat is on the left side of the frame, and the sea is in the foreground. The sky is a deep blue with some white clouds. The overall scene is bright and clear.

03.

Aanleiding en
opdracht Advies-
commissie

Aanleiding en opdracht Adviescommissie

3.1 Samenstelling en opdracht van de commissie

De Adviescommissie wordt voorgezeten door de heer drs. L.M.L.H.A. Hermans en bestaat daarnaast uit zes deskundige leden met hun eigen expertisegebied:

- de heer drs. J. Abrahamse - lid, expertise landschapsontwikkeling en cultuurhistorie van het Waddengebied;
- de heer mr. F.W.R. Evers - lid, expertise sociaal-economische ontwikkeling, met kennis en ervaring in de MKBA-methodiek;
- de heer J.H.J. Pâques - lid, expertise economische aspecten van het Waddengebied;
- de heer prof. dr. ir. P. Vellinga - lid, expertise geomorfologie en milieu- en klimaataspecten van de Wadden;
- de heer drs. G.H.B. Verberg - lid, expertise energie in brede zin;
- de heer prof. dr. W.J. Wolff - lid, expertise ecologie van de Wadden.

De commissie wordt ondersteund door een projectsecretaris.

De opdracht aan de Adviescommissie Waddenfonds is als volgt geformuleerd:

‘De Adviescommissie brengt advies uit aan de minister van VROM over te honoreren projectaanvragen door de door de uitvoeringsorganisatie ontvankelijk verklaarde subsidieaanvragen te toetsen op de criteria uit de Wet op het Waddenfonds. Indien de subsidieaanvragen gezamenlijk het subsidieplafond voor de betreffende periode hebben overtroffen, dan rangschikt de Adviescommissie de aanvragen zodanig dat een project hoger gerangschikt wordt naarmate het meer voldoet aan de doelen gesteld in de Wet op het Waddenfonds en de criteria die daarin zijn genoemd.’

3.2 Criteria

Het fonds heeft ten doel de subsidiëring van activiteiten, anders dan reguliere investeringen of beheers- of onderhoudswerken, die gericht zijn op of bijdragen aan:

- a. het vergroten en versterken van de natuur- en landschapswaarden van het Waddengebied;
- b. het verminderen of wegnemen van externe bedreigingen van de natuurlijke rijkdom van de Waddenzee;
- c. een duurzame economische ontwikkeling in het Waddengebied dan wel gericht zijn op een substantiële transitie naar een duurzame energiehuishouding in het Waddengebied en de direct aangrenzende gebieden;
- d. het ontwikkelen van een duurzame kennishuishouding ten aanzien van het Waddengebied.

Bij haar advisering over de ontvankelijk beoordeelde subsidieaanvragen houdt de commissie in elk geval rekening met de mate waarin:

- a. het project past binnen het in het investeringsplan beschreven ontwikkelingsperspectief;
- b. het project bijdraagt aan de prioritaire thema's, aangegeven in het uitvoeringsplan;
- c. het project bijdraagt aan de verwezenlijking van meer dan een van de doelen, genoemd in artikel 3.1.2 (cf. artikel 2, tweede lid van de Wet op het Waddenfonds);
- d. binnen de regio draagvlak bestaat voor de beoogde activiteiten;
- e. wordt voorzien in cofinanciering;
- f. de maatschappelijke baten de maatschappelijke lasten overstijgen;
- g. het project als innovatief kan worden gekwalificeerd;
- h. het project haalbaar en uitvoerbaar is;
- i. het project als doelmatig kan worden gekwalificeerd.

De Adviescommissie heeft de genoemde criteria uit de wet onderverdeeld in 3 overkoepelende thema's, die u ook in de toelichting op de projecten kunt terugvinden:

- doeltreffendheid;
- kansrijkheid;
- urgentie.

Ten aanzien van de doeltreffendheid is gekeken naar de bijdrage van het project aan de doelen uit het Waddenfonds en de in het uitvoeringsplan genoemde prioritaire thema's. Daarnaast is gekeken of binnen de projecten actief gezocht is naar het verbinden van economische en ecologische doelen.

In het kader van de kansrijkheid is steeds gekeken naar de toekomstwaarde van het voorstel, de mate van innovatie, de haalbaarheid en uitvoerbaarheid, de doelmatigheid en het draagvlak in de regio.

De urgentie is bepaald aan de hand van de vraag of het project noodzakelijk is in de zin van urgent, noodzakelijk in de zin van voorwaardenscheppend voor verdere ontwikkelingen en of het project als integraal en wervend omschreven kan worden, waarmee er sprake kan zijn van een voorbeeldfunctie in het gebied.

3.3 Aanvullende overwegingen

De Adviescommissie heeft de 67 ontvankelijk verklaarde projecten op bovenstaande criteria beoordeeld. Aanvullende overwegingen die in het laatste stadium van de afweging aan bod zijn gekomen betroffen:

- het streven met de eerste tender zoveel mogelijk projecten in gang te willen zetten, zodat al op korte termijn de effecten van de extra investeringen uit het Waddenfonds in het gebied merkbaar worden. Dit streven heeft geleid tot het advies aan de minister om eenmalig een additioneel bedrag van € 7.463.992 beschikbaar te stellen voor de eerste tender;
- het tegengaan van versnippering in inzet en beleid in het Waddengebied en het stimuleren van samenwerking tussen partijen in het gebied;
- de wens om te komen tot de ontwikkeling van enkele 'kleinere' pareltjes in het Waddengebied: kleinere projecten, met minder impact, maar die wel tot een kwaliteitsimpuls in een bepaald gebied kunnen leiden.

A landscape photograph of sand dunes with sparse green and yellow grasses. The sky is a deep, clear blue. The image is framed with rounded corners.

04.

Redeneerlijnen
van de Advies-
commissie

Redeneerlijnen van de Adviescommissie

In dit hoofdstuk schetst de Adviescommissie de redeneerlijnen die de commissie gehanteerd heeft op een aantal thema's om tot haar beoordeling te komen. Deze redeneerlijnen zijn het resultaat van de besprekingen in de commissie naar aanleiding van de voorgelegde projectaanvragen. De commissie verwacht deze redeneerlijnen de komende jaren verder uit te bouwen.

4.1 *Herstel van zoet-zout overgangen en vismigratie*

De Adviescommissie vindt het belangrijk dat projecten op het gebied van zoet-zoutgradiënten en een verbeterde visintrek zowel bijdragen aan een verbeterde visintrek, als aan de verspreidingsmogelijkheden van de vissen in het binnenland en het herstel van verdwenen flora en fauna van brakke wateren. Projecten, waarin deze drie gewenste eigenschappen verenigd worden, hebben de voorkeur.

4.2 *Kwelderontwikkeling en -beheer*

De ingediende kwelderprojecten richten zich enerzijds op vorming van nieuwe kwelders en anderzijds op het beheer van bestaande kwelders. Voor wat betreft de vorming van nieuwe kwelders heeft de Adviescommissie een voorkeur voor grootschalige kwelderontwikkelingsprojecten op kansrijke locaties. Bij dergelijke kwelderontwikkelingsprojecten moet goed gekeken worden naar het effect van de kwelderontwikkeling op sedimentstromen in het hele Waddensysteem.

De Adviescommissie vindt in de beginfase van het Waddenfonds onderzoek naar beheerstrategieën van bestaande en nieuwe kwelders waardevol, mits gekoppeld aan een concreet project. De aankoop van kwelders vindt de commissie niet a-priori noodzakelijk voor een goed beheer.

4.3 *Landschapsherstel*

De Adviescommissie vindt projecten die een bijdrage leveren aan behoud en beleefbaarheid van de karakteristieke landschappelijke elementen in het Waddengebied van belang. Projecten, waarbij de bevolking actief betrokken wordt en waar recreatief medegebruik gestimuleerd wordt, hebben de voorkeur. De commissie vindt het van belang dat projecten binnen dit thema niet tot de reguliere onderhoudstaken van gemeenten of natuurorganisaties behoren en niet uit reguliere middelen betaald kunnen worden. Dit laatste vindt de commissie van belang omdat het Waddenfonds bedoeld is voor extra investeringen in het Waddengebied.

4.4 *Cultuurhistorie en archeologie*

De Adviescommissie vindt naast het behoud van de cultuurhistorische waarden, ook het recreatieve medegebruik van cultuurhistorische elementen van belang. Vaak zijn de cultuurhistorische elementen essentieel voor het lezen en beleven van het landschap.

De Adviescommissie zoekt de samenhang tussen wetenschap, musea en bijvoorbeeld educatieprojecten als het gaat om de archeologische waarden in de Waddenzee. De Adviescommissie kan zich voorstellen dat de Waddenacademie een rol kan spelen in het afstemmen van de onderzoeksvragen op het gebied van archeologie in het Waddengebied.

4.5 Bezoekerscentra

De Adviescommissie is een groot voorstander van goede voorlichting over het (inter)nationale Waddengebied. In dat kader denkt de Adviescommissie meer in de richting van één voorlichtingscentrum per Waddeneiland en één voorlichtingscentrum per vastelandsregio, waaronder één centrum met internationale allure. De voorlichtingscentra zouden zich kunnen scharen onder één aansprekende huisstijl, waardoor de 'buitenwereld' geholpen wordt te beseffen dat het Waddengebied, één uitgestrekt, van wereldformaat zijnd natuurgebied is, waarbinnen regionale verschillen bestaan.

De centra dienen naast algemene voorlichting over het Waddengebied zich onder meer toe te leggen op de specifieke thema's van het eiland c.q. regio. Hierbij komen de thema's natuur, landschap, archeologie, cultuurhistorie, ecologie, ruimtelijke ordening, plattelandsontwikkeling, landbouw, kunst in de openbare ruimte, duurzame energie en duurzaam toerisme aan de orde. Om een zo'n groot mogelijk draagvlak te krijgen bij de lokale bevolking moet worden gestreefd naar een samenwerkingsverband met vele, zo niet alle geledingen op het eiland c.q. in de regio. Bezoekerscentra die zo bijdragen aan kennis over ecologie, een stimulans voor de economie en het bevorderen van de sociale cohesie hebben de voorkeur.

4.6 Voorlichting en educatie

De Adviescommissie vindt het positief dat de Waddencentra de samenwerking hebben gezocht. De commissie hoopt dat dit in de toekomst leidt tot een goede uitwisseling van kennis, ervaring en bijvoorbeeld tentoonstellingen. De Adviescommissie is op zoek naar ambitieuze plannen. Het gebruik van nieuwe technieken wordt als positief ervaren. De commissie vindt het verder belangrijk dat met name schoolkinderen uit heel Nederland leren over het Wad.

4.7 Duurzame energie

De Adviescommissie zoekt ambitieuze voorstellen op het gebied van duurzame energie. Bijvoorbeeld een integraal voorstel voor het CO₂-neutraal maken van tenminste één van de Waddeneilanden. De samenwerking tussen de eilanden is goed, maar moet niet leiden tot ambtelijke of bestuurlijke vertraging. De betrokkenheid van marktpartijen bij dergelijke samenwerkingsverbanden levert een belangrijke meerwaarde bij energieprojecten. De commissie ziet graag plannen met daarin ook plaats voor toepasbare innovatieve technologieën. Aansluiting in de plannen bij bestaande subsidieregelingen rond duurzame energie is gewenst. Een en ander vergroot de kans op praktische uitvoerbaarheid.

4.8 Duurzame economische ontwikkeling

De Adviescommissie heeft een voorkeur voor projecten die voorwaardenscheppend zijn voor meer (kwalitatieve) recreatie en toerisme in het gebied, zoals de aanleg van goed in te passen vaar- en wandelroutes. Het gaat om 'wervende projecten', die nieuwe of extra bezoekers waarschijnlijk maken, die komen voor de natuur en schoonheid van het Waddengebied. De opgegeven verwachting van het aantal (extra) bezoekers moet reëel en haalbaar zijn.

4.9 Onderzoek, kennisontwikkeling en -management

De Adviescommissie is van mening dat het Waddenfonds met name bedoeld is voor concrete projecten in het Waddengebied. Indien nader wetenschappelijk onderzoek noodzakelijk is voor het goed kunnen uitvoeren van een project, kan dit onderzoek onderdeel uitmaken van de aanvraag. Het opstellen en begeleiden van projectaanvragen is een verantwoordelijkheid van de aanvrager zelf en daarmee niet subsidiabel.

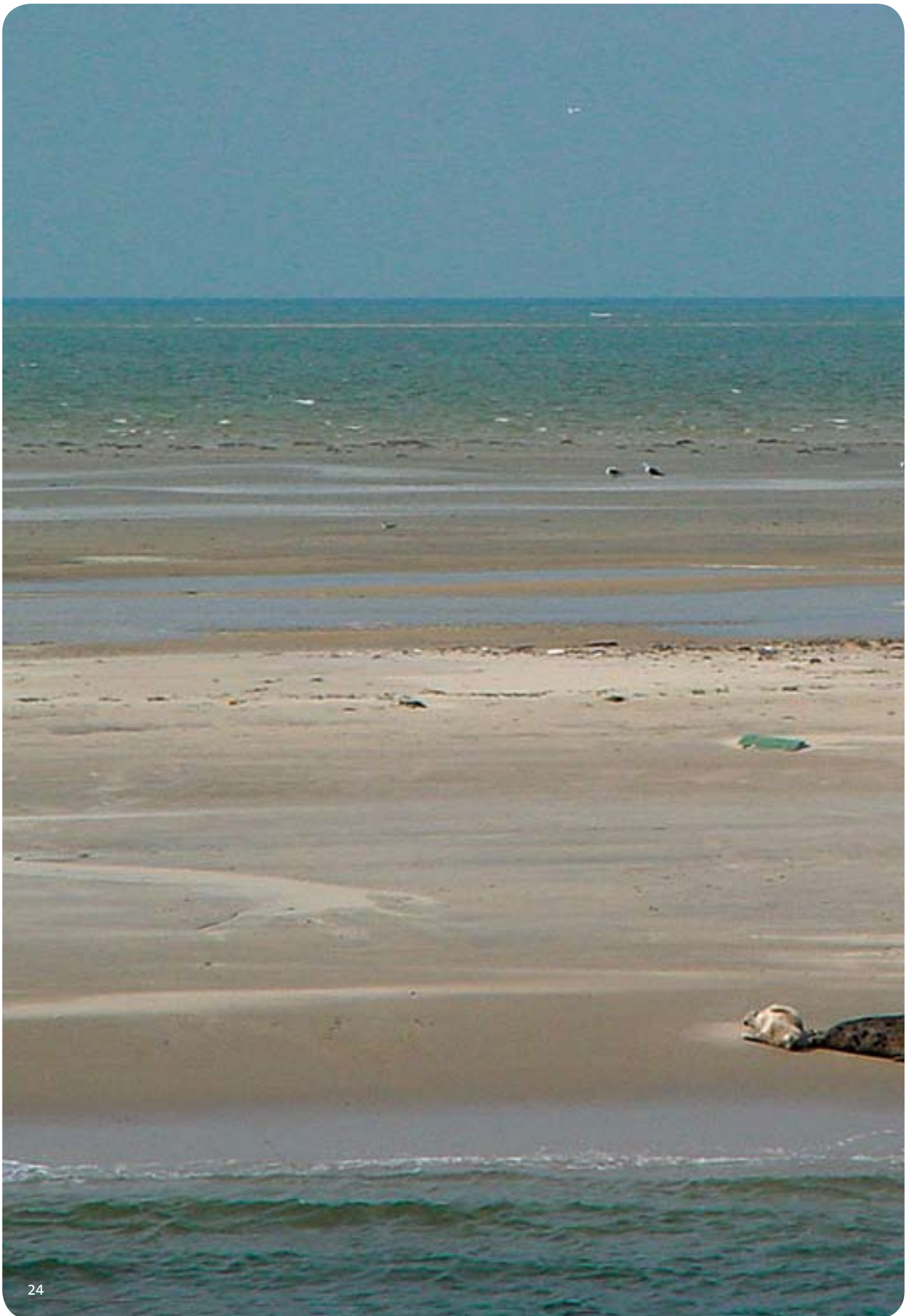
De Adviescommissie ziet de Waddenacademie als een onafhankelijk orgaan, dat zich richt op het brede spectrum van onderwerpen die van belang zijn voor het beheer en de ontwikkeling van het Waddengebied. Het is daarbij van belang dat de samenhang tussen kennisontwikkeling, kennistoepassing en monitoren van resultaten versterkt wordt. De Waddenacademie kan hierin een rol spelen door zich te richten op vraagarticulatie en het beschikbaar maken van onderzoek met betrekking tot het Waddengebied.

De Adviescommissie is van mening dat de Waddenacademie, met name het eerste jaar, de ruimte en middelen dient te krijgen om haar onafhankelijke positie in te nemen en in te vullen. Wel verwacht de Adviescommissie van de Waddenacademie een actieve afstemming van taken en activiteiten met programmatische initiatieven zoals Het Tij Geleerd.

Verder adviseert de Adviescommissie indieners van projecten met een kenniscomponent hun projectvoorstel tijdig voor te leggen aan de Waddenacademie voor afstemming, zodat de academie haar coördinerende rol invulling kan geven.

In volgtijdelijkheid kiest de Adviescommissie ervoor de minister te adviseren deze tender alleen de Waddenacademie te honoreren. De Waddenacademie moet immers het bredere kader gaan vormen waarbinnen de monodisciplinaire onderzoeksprogramma's op elkaar afgestemd kunnen worden. De Adviescommissie wil volgend jaar bekijken in hoeverre het de Waddenacademie is gelukt tot een goede inhoudelijke en procesmatige afstemming te komen met programmatische initiatieven.

De Adviescommissie waardeert de samenwerking tussen de verschillende partijen in programmatisch verband, zoals bijvoorbeeld Het Tij Geleerd en de Energieke Wadden. Met betrekking tot Het Tij Geleerd vraagt de Adviescommissie zich af of een koppeling van het thema ecologie met andere voor het Waddengebied relevante thema's (sociaal-economisch, cultuurhistorisch etc.) niet mogelijk zou zijn geweest. In het geval van de Energieke Wadden wordt een koppeling aan concrete projectvoorstellen gemist.

05.

Onderbouwing
te honoreren
projecten

Onderbouwing te honoreren projecten

Per project wordt een korte beschrijving van het ingediende projectvoorstel gegeven. Vervolgens geeft de Adviescommissie aan wat haar oordeel is ten aanzien van de doeltreffendheid, kansrijkheid en urgentie. Op basis van deze overwegingen heeft de Adviescommissie deze projecten een hoge prioriteit gegeven.

5.1 WF 200241 Waddenacademie

Dit project omvat de oprichting van een Waddenacademie. Deze academie wil zich toeleveren op het onderzoek naar alle voor het Waddengebied belangrijke onderzoeksterreinen. De Waddenacademie ziet daarbij voor zichzelf een onderzoeksagenderende en coördinerende rol, maar voert zelf geen wetenschappelijk onderzoek uit. Voor het komende jaar staat het verder opzetten van de academie, het identificeren van kennisleemtes, het bevorderen van een samenhangende onderzoeksprogrammering en een monitoringsprogramma, de informatievoorziening en kennisuitwisseling binnen en tussen de kenniswereld, overheid, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties centraal.

doeltreffendheid

De Adviescommissie is van mening dat de Waddenacademie alleen doeltreffend kan zijn als zij zich op stelt als onafhankelijk orgaan dat zich richt op het brede spectrum van onderwerpen die van belang zijn voor het beheer en de ontwikkeling van het Waddengebied. In de ogen van de Adviescommissie kan dat het beste door te concentreren op vraagarticulatie, coördinatie van onderzoek, het beschikbaar maken van onderzoekresultaten en daarbij de ecologische en economische aspecten in samenhang te presenteren. Op die manier kan de samenhang tussen kennisontwikkeling, kennisoepassing en monitoren van

resultaten versterkt worden en kan herstel en ontwikkeling van het Waddengebied steunen op een wetenschappelijke basis.

De Adviescommissie merkt op dat de Waddenacademie zich de komende jaren zal moeten bewijzen. De doeltreffendheid van de Waddenacademie zal sterk afhankelijk zijn van het 'gezag' dat de academie krijgt in internationaal en nationaal verband binnen de wetenschap en het beleid.

De Adviescommissie verwacht van de Waddenacademie een wederzijdse afstemming van taken en activiteiten met programmatische initiatieven zoals Het Tij Geleerd. Volgend jaar wil de Adviescommissie kijken in hoeverre het de Waddenacademie is gelukt tot een goede afstemming te komen over inhoud en proces met de verschillende programmatische initiatieven.

kansrijkheid

De Adviescommissie is van mening dat de Waddenacademie een brug dient te slaan tussen de verschillende relevante monodisciplinaire onderzoeksvelden. Vanuit die verwachting zou de Adviescommissie de Waddenacademie kunnen verzoeken haar te adviseren over onderzoeksaspecten van ingediende voorstellen.

De Adviescommissie vindt deelname van de voorzitter van de Waddenacademie aan de Adviescommissie Waddenfonds niet verstandig, omdat het tot een ongewenste vermenging van functies kan leiden. Wel kan de Waddenacademie gevraagd en ongevraagd adviseren over de samenhang in onderzoek tussen de verschillende relevante disciplines voor het beheer en de ontwikkeling van het Waddengebied (ecologisch, sociaal-economisch, geomorfologisch, cultuurhistorisch, etc.).

urgentie

De Adviescommissie onderschrijft de urgentie die ook bestuurlijk gevoeld wordt ten aanzien van de Waddena-cademie. Uit de verschillende onderzoeksvoorstellen die voor de eerste tender zijn ingediend, blijkt dat er redenen zijn voor een meer afgestemde onderzoeksprogrammering en monitoring, bijvoorbeeld op het gebied van archeologie en cultuurhistorie.

5.2 WF 200355 Kwaliteitsverbetering Noordpolderzijk

Het project omvat het maken van een kleinschalige voorziening voor de bestaande bezoekers in het gebied, waaronder wadlopers. In het gebouw wordt middels een onbemande expositieruimte informatie gegeven over het gebied. Voor het nieuwe gebouw worden de huidige visafslag en de aanpandige gebouwen afgebroken. Dit zal een impuls zijn voor de landschappelijke kwaliteit in het gebied.

doeltreffendheid

De Adviescommissie is van mening dat dit project gezien moet worden als een kleinschalige kwaliteitsimpuls ('een pareltje'). Het project kan op lokale schaal bijdragen aan de in het ontwikkelingsperspectief geschetste streven naar een duurzaam toerisme die ecologisch houdbaar, economische levensvatbaar en sociaal acceptabel is en waarbij een optimale natuur- en landschapsbeleving mogelijk is. Het plan past tevens binnen het prioritaire thema 'duurzaam toerisme en recreatie die tevens draagvlak voor de natuur en natuurbeleid creëren'.

Overigens is de Adviescommissie van mening dat het project met name een bijdrage levert aan doel A van het Waddenfonds 'herstel en ontwikkeling van landschap en cultuurhistorie', en dan vooral het herstel en behoud van voor de Wadden karakteristieke en cultuurhistorische elementen in combinatie met recreatieve toegankelijkheid. Er is immers geen sprake van een streven naar uitbreiding van het aantal bezoekers. Een bijdrage aan doel C lijkt daarom niet aan de orde.

Juist omdat dit voorstel niet gericht is op uitbreiding van het aantal bezoekers, vindt de Adviescommissie dat dit voorstel past binnen het in het PKB Waddenzee uitgesproken streven naar het waarborgen van de rust in de Oostelijke Waddenzee.

kansrijkheid

De Adviescommissie vindt het projectvoorstel kansrijk, omdat het onderdeel uitmaakt van een algehele kwaliteitsverbetering van de voorzieningen in Noordpolderzijk. In de aanvraag is aangegeven dat er grote consensus bestaat in het gebied over de realisatie van een nieuw voorzieningengebouw. Het project biedt een kwaliteit-simpuls in het gebied en biedt een logische verzamelplek

voor bestaande bezoekers van het gebied. Er is gekozen voor een sober gebouw, ingepast in de omgeving. Er lijkt daarmee sprake te zijn van een duurzame oplossing voor zowel people (toeristen), planet (kwaliteitsimpuls landschap) en profit (toerisme).

De aanvraag is ingediend door de gemeente Eemmond, met cofinanciering door de provincie Groningen. Verder zijn betrokken de verschillende Wadlooporganisaties, museum Hoogeland en de bewoners van Noordpolderzijk en omgeving.

De Adviescommissie vraagt zich af of een koppeling met de bestaande horecavoorziening mogelijk zou zijn. Dit zou een gunstig effect kunnen hebben op de exploitatie van het gebouw. De Adviescommissie zou de minister willen adviseren deze overweging mee te geven aan de indieners.

urgentie

Er is geen sprake van een grote urgentie rondom het project. Het project is niet noodzakelijk in de zin van voorwaardenscheppend voor toekomstige ontwikkelingen of noodzakelijk in de zin van urgent. Het project past wel binnen een bredere visie van de gemeente en de provincie om een kwaliteitsimpuls te geven aan Noordpolderzijk en kan rekenen op draagvlak in de omgeving.

De Adviescommissie vindt dit project de moeite waard omdat door een relatief kleinschalige investering een 'klein pareltje' gecreëerd kan worden.

5.3 WF 200361 Hallumer Rijt vispassage en zoet/zoutgradiënt

Dit project omvat de bouw van een nieuw vizeelgemaal om in het buitendijkse gebied van Friesland een zoet/zoutgradiënt te realiseren. Hierdoor kan een landschap ontstaan dat oorspronkelijk thuishoort langs de Noord-West-Europese laaglandkusten. Graslanden met riet en biezenvelden langs slikkerige oevers gaan geleidelijk over in zoute kwelders. Ook wordt voorgesteld een vispassage aan te leggen voor het verbeteren van de mogelijkheden van vistrek van de Waddenzee naar de Friese wateren.

In het plan wordt uitgegaan van het ontwikkelen van een estuariene overgang langs de Friese Waddenkust, waarbij er een geleidelijke overgang tussen zoet en zout water is en de gradiënt zich op natuurlijke wijze kan verplaatsen onder invloed van afvoer zoet binnenwater en binnendringend zeewater.

doeltreffendheid

Het projectvoorstel is ingediend onder doel A van het Waddenfonds (het vergroten en versterken van natuur- en landschapwaarden van het Waddengebied) en draagt bij aan het herstel van natuurlijke zoet/zout overgangen.

Er is in een haalbaarheidsstudie uitgevoerd, waarbij drie locaties: gemaal Zwarte Haan, Zeedijk nabij Holwerd en Knik in Zeedijk ten noorden van Hallum, in Noord-Fryslân zijn gewogen aan de hand van geselecteerde doelstellingen, functiecombinaties en randvoorwaarden. De locatie ten noorden van Hallum kwam als voorkeurslocatie naar voren.

De Adviescommissie vindt dit een zeer veelbelovende locatie voor een zoet-zoutovergang. Niet alleen voor vissen, maar voor allerlei plant- en diersoorten. Het is de enige plek in het Waddengebied waar een dergelijke overgang betrekkelijk makkelijk gerealiseerd kan worden. De Adviescommissie is van mening dat dit project een verloren gegane leefgemeenschap terug kan brengen, doordat in dit project uitwisseling tussen zoet en zout water plaatsvindt en er een brakwatermilieu kan ontstaan.

kansrijkheid

De Adviescommissie acht het project kansrijk. Er is een duidelijke planopzet en er lijkt draagvlak voor het project. De voorbereidingsfase kan wellicht nog knelpunten opleveren in procedurele zin.

De Adviescommissie is van mening dat zonder een bijdrage uit het Waddenfonds dit project geen doorgang zal vinden.

urgentie

De voorgenomen plannen dragen aanzienlijk bij aan het verbeteren van de natuurwaarden van de Waddenzee. Het project is integraal en maakt onderdeel uit van een samenhangend pakket van maatregelen. Ook is de noodzaak van het te creëren estuarium aangetoond. De Adviescommissie acht het projectvoorstel daarmee urgent.

5.4 WF 200375 Historische basiskaart Groninger Kustgebied

De Fryske Akademy wil met dit project een historische GIS-kaart ontwikkelen voor Groningen. Het gaat om het vectoriseren en digitaliseren van het oudste kadaster van Groningen. Er wordt samengewerkt met een groot scala aan deskundigen.

doeltreffendheid

Het projectvoorstel is gericht op doel D: vullen van een kennislacune. Volgens de indieners is deze basiskennis onontbeerlijk voor verder geografisch, archeologisch en (cultuur)historisch onderzoek. De kennis wordt aan het publiek beschikbaar gesteld via een website.

De Adviescommissie vindt dit onderzoek waardevol als basis voor verder onderzoek. Daarnaast heeft de website ook een publieke functie. In Friesland zijn hier reeds zeer positieve ervaringen mee opgedaan.

kansrijkheid

De Adviescommissie acht dit project kansrijk, omdat er bij meerdere universiteiten vraag is naar de uitkomsten. Deze instellingen voorzien voor een deel in de cofinanciering. Ook is er bij de Fryske Akademy al ervaring met dit type onderzoek.

urgentie

Het GIS-systeem, waar dit projectvoorstel toe moet leiden, is voorwaardenscheppend voor verder onderzoek in het Waddengebied. De Adviescommissie acht het voorstel niet direct urgent, maar als basis voor verder onderzoek wel waardevol.

De Adviescommissie adviseert de minister de indieners bij toekenning van een bijdrage uit het Waddenfonds de mogelijkheden voor een koppeling met LanceWad te verkennen: een grensoverschrijdend project dat in de regio rondom de Waddenzee cultuurhistorie inventariseert en waardeert.

5.5 WF 200379 Noordelijke Elfstedenvaarroute

Dit project behelst het bevaarbaar maken van de Noordelijke Elfstedenroute voor boten met een doorvaarhoogte van maximaal 2,50 meter. Het bevaarbaar maken van de route wordt gecombineerd met het versterken van de natuur- en landschapswaarden en een programma voor het verbeteren van het toeristisch product in het gebied.

doeltreffendheid

De Adviescommissie is van mening dat het bevaarbaar maken van de Noordelijke Elfstedenroute bijdraagt aan een duurzame economische ontwikkeling in het gebied grenzend aan het Waddengebied. Door het noordelijk deel van de Elfstedenroute bevaarbaar te maken, worden meer toeristen naar dit relatief onbekende deel van het Waddengebied getrokken.

Positief is verder dat het technische deel van het project wordt gecombineerd met een investering in natuur- en landschapswaarden en een programma voor het verbeteren van het toeristisch product in de regio. De Adviescommissie verwacht dat de route voor een redelijk grote economische spin-off in het gebied zal zorgen en ook een bredere economische basis zal leggen in dit voornamelijk agrarische gebied.

De doeltreffendheid van de maatregelen voor natuur en landschap zijn op voorhand lastig te bepalen. Wel is er in het projectplan voldoende aandacht besteed aan een goede landschappelijke inpassing door het opstellen van passende ruimtelijke profielen voor delen van de route, mitigerende maatregelen en risicoanalyses.

Het project past binnen de prioritaire thema's van het Uitvoeringsprogramma, doordat aandacht wordt besteed aan de migratie van vissoorten, duurzaam toerisme met draagvlak voor de natuur, het inpasbaar maken van de watersport in brede zin in het ecologische systeem en de branding, marketing en promotie van een relatief onbekend deel van het Waddengebied.

De Adviescommissie is van mening dat een bijdrage uit het Waddenfonds gerechtvaardigd is, omdat ten opzichte van eerdere plannen voor het bevaarbaar maken van de Noordelijke Elfstedenroute in dit projectvoorstel actief geprobeerd is economie en ecologie met elkaar te verbinden. Het projectvoorstel maakt geen onderdeel uit van het 'reguliere' Friese Meren beleid van de provincie Fryslân en zou zonder een bijdrage van het Waddenfonds niet gerealiseerd worden. Positief vindt de Adviescommissie het feit dat er aandacht is voor een goede 'inbedding' van het project in de samenleving, door het programma 'Regio in Actie', waarbij de ondernemers en bewoners in de regio actief betrokken worden bij het project en uitgedaagd worden met projectplannen te komen om de economie nog verder te stimuleren. Het project draagt hierdoor zowel bij aan de doelstelling economie als de doelstelling natuur- en landschapswaarden.

kansrijkheid

De Adviescommissie vindt het positief dat bij het bepalen van de profielen voor het traject geprobeerd is een optimum te vinden tussen gebruikerswaarde en beleving- en toekomstwaarde. De toekomstwaarde van het project wordt hoog ingeschat door het toenemende belang van recreatie en toerisme in de Nederlandse economie en de nog geringe bijdrage van deze sector in het betreffende gebied.

De Adviescommissie vindt het bijzonder dat het project bottom-up tot stand is gekomen en dat binnen het project technische ingrepen gekoppeld worden aan het programma Regio in Actie. Er lijkt sprake te zijn van een goedlopend proces, waarin integraal en interactief gewerkt wordt.

urgentie

Het project kan een basis vormen voor de verdere economische ontwikkelingen in het gebied en door de omvang en integraliteit van het project is er sprake van 'wervingskracht'. Ook lijkt het draagvlak voor het project in het gebied groot, zowel politiek en bestuurlijk als bij de betrokken ondernemers en inwoners. De Adviescommissie adviseert de minister het project te honoreren.

5.6 *WF 200405 De Gouden Driehoek op Texel*

Dit cultuurhistorisch project betreft enerzijds de aanbouw van het Maritiem en Jutters museum voor de plaatsing van een maquette van De Reede van Texel. Daarnaast wordt het gehele museum opgewaardeerd en wordt er een nieuwe expositieruimte ingericht. Ook wordt in de tweede fase van het project de omgeving van het museum aangepakt, waarbij VOC-kenmerken hersteld worden. Het project dient zo drie doelen:

1. zorgdragen voor geschikte huisvesting van de VOC-maquette;
2. realiseren van permanente expositie en kennishuishouding over onderwaterarcheologie (VOC);
3. behoud en herstel van historische natuur- en landschapswaarden en cultuurhistorische elementen binnen de gouden driehoek.

doeltreffendheid

Het projectvoorstel is ingediend onder doelstellingen A, C en D uit de wet Waddenfonds.

De verbinding van het museum met de omliggende cultuurhistorische elementen draagt bij aan een versterking van deze specifieke landschapswaarden en het herstel en behoud van deze elementen (doelstelling A), de kennisoverdracht aan een breed publiek door het museum (o.a. door toevoeging onderwaterarcheologie) draagt bij aan doelstelling D van het Waddenfonds. Het accent van het project ligt op doelstelling C: door het realiseren van een toeristische zone (de Gouden Driehoek) en een relatie te leggen tussen het museum en omliggende landschappelijke elementen wordt een stijging van het aantal bezoekers verwacht.

De Adviescommissie vindt het waardevol dat Texel dit onderwerp uit zijn eigen historie economisch weet te benutten. Texel kiest daarbij duidelijk een eigen profiel, welke ook in het kader van de status als Nationaal Park en een (eventuele) Werelderfgoedstatus zeer waardevol wordt gevonden.

De Adviescommissie hoopt dat met name het landschappelijke deel van het project in een breder verband wordt bekeken. Het projectvoorstel is op dit punt niet duidelijk. Wellicht kan er samengewerkt worden met Vereniging Natuurmonumenten en het door hen ingediende projectvoorstel voor herstel van de steunforten Lunette en Redoute.

kansrijkheid

Het project wordt door de Adviescommissie duurzaam gevonden, aangezien er rekening is gehouden met alle drie aspecten van duurzaamheid, namelijk people (sociaal-economische kansen bieden voor bewoners in het gebied), profit (economische ontwikkelingsmogelijkheden opleveren voor het gebied) en planet (natuur en landschap versterken).

Het projectvoorstel is niet innovatief, maar kan wel een voorbeeldfunctie vervullen in het gebied om draagvlak te creëren voor het behoud en herstel van cultuurhistorische waarden. Daarnaast draagt het project bij aan meerdere doelen uit het Waddenfonds en is er in het project actief geprobeerd ecologische en economische doelen met elkaar te verbinden. Het aanwezige draagvlak voor het project blijkt volgens de Adviescommissie uit het grote aantal co-financiers.

urgentie

Het project is voorwaardenscheppend voor toekomstige met name economische ontwikkelingen. Het project is niet direct urgent in de zin van noodzakelijk, maar straalt wel wervingskracht uit, mede door de schaal van het project en het gekozen thema (VOC-geschiedenis).

De Adviescommissie zou het goed vinden als er op het gebied van de archeologische waarden in de Waddenzee een waddenbreed voorstel komt, bijvoorbeeld onder coördinatie van de Waddenacademie.

5.7 WF 200407 Waddenzeeschool

De vijf Waddencentra op de verschillende eilanden werken samen aan een educatieprogramma over de Wadden. In dit project wordt voorgesteld een lespakket te ontwikkelen voor scholen en een veldwerkpakket voor praktijklessen op de eilanden. Voor gebruik van het lespakket bieden de Waddencentra trainingen aan leraren. Iedere twee jaar wordt een andere doelgroep centraal gesteld, waardoor in 7 jaar tijd voor alle doelgroepen een lespakket en veldwerkpakket voorhanden moet zijn.

doeltreffendheid

Met het project wordt volgens de Adviescommissie een belangrijke bijdrage geleverd aan doel A van het Waddenfonds: de kennisoverdracht over natuur- en cultuurhistorische waarden van het Waddengebied. Door de indieners is aangegeven dat ook een bijdrage wordt geleverd aan doel C, economie, door meer bezoeken van scholen aan de Waddeneilanden. De Adviescommissie is van mening dat de bijdrage aan doel C nu nog gering is. Deze bijdrage zou groter kunnen zijn als actief geprobeerd wordt 'arrangementen' aan te bieden aan de scholen met accommodatie, sport en spel en educatie. De Adviescommissie adviseert de minister hierop aan te dringen bij de samenwerkende Waddencentra.

kansrijkheid

Het projectvoorstel heeft in de ogen van de Adviescommissie letterlijk en figuurlijk toekomstwaarde, doordat ingezet wordt op het overdragen van kennis en het verkrijgen van draagvlak voor behoud en ontwikkeling van

het Waddengebied bij de jeugd. Daarnaast zou deze aandacht voor people en planet kunnen leiden tot profit: extra bezoekers voor de Waddeneilanden.

De Adviescommissie vindt het jammer dat de cofinanciering beperkt is gebleven tot de provincies en een eigen bijdrage. Wellicht hadden ook de ministeries van OC&W, LNV, de Waddeneilanden en/of bijvoorbeeld de gezamenlijke ondernemers op de eilanden een bijdrage kunnen leveren.

De Adviescommissie denkt dat het succes van de lespakketten in grote mate afhangt van het gebruik maken van aantrekkelijke ICT-toepassingen. Ook zou binnen het project gekeken moeten worden naar een goede spreiding van deze doelgroep bezoekers over het hele jaar, om bij te dragen aan seizoensverlenging.

urgentie

Het projectvoorstel is niet urgent in de zin van noodzakelijk. Wel kan het project bijdragen aan een intensievere samenwerking tussen de Waddeneilanden op het gebied van voorlichting en educatie. De Adviescommissie adviseert de minister daarom dit project in deze eerste tender te honoreren, en daarbij een koppeling in trilateraal verband te verkennen.

5.8 WF 200419 Getijdenenergiecentrale Texel (fase 1)

Dit project betreft de planontwikkeling voor de aanleg van een getijdenenergiecentrale bij Texel. Het project is zodanig opgeknipt dat nu een aanvraag is gedaan voor de planontwikkelingen, aangezien nog niet kan worden bepaald waar en hoe de getijdencentrale wordt aangelegd. De gemeente Texel heeft aangegeven dat fase 2 (aanleg centrale) doorgaat, maar dat planning en realisatie afhankelijk zijn van factoren die in de planontwikkelingsfase worden onderzocht en uitgewerkt.

De cofinanciering voor dit project bestaat uit een 60% bijdrage door het bedrijf Tocardo. De gemeenten Texel, Den Helder, Anna Paulowna en Den Oever steunen het initiatief.

doeltreffendheid

Het project draagt, bij realisatie van de centrale, bij aan doelstelling C (duurzame economische ontwikkeling en transitie naar duurzame energiehuishouding) uit de wet Waddenfonds en daarmee past het project binnen het in het uitvoeringsprogramma genoemde prioritaire thema om bij te dragen aan de transitie naar een duurzame energiehuishouding.

In de tweede fase van het project zal een 50-tal getijden-turbines worden geplaatst in parkconfiguratie. Hiermee kan Texel in de toekomst ongeveer een kwart van de eigen energiebehoefte op een duurzame wijze opwekken.

kansrijkheid

De Adviescommissie beoordeelt het project als duurzaam en innovatief. Het Noord-Hollandse bedrijf Tocardo loopt met de ontwikkeling van de getijdenenergiecentrale in Nederland voorop in de sector. Dit project vormt een belangrijke eerste stap naar daadwerkelijke realisatie. Er wordt in het project aantoonbaar gebruikt gemaakt van nieuwe technieken en het project kan daarmee een voorbeeldfunctie in het gebied vervullen ten aanzien van de opwekking van duurzame energie.

De Adviescommissie zou graag zien dat in het onderzoek verschillende locaties verkend worden. De commissie verwacht dat er locaties zijn met hogere stroomsnelheden waar wellicht meer rendement verkregen kan worden.

urgentie

De commissie acht het project noodzakelijk in de zin van voorwaardenscheppend voor toekomstige economische ontwikkelingen en de omslag naar een duurzame energiehuishouding. Daarnaast straalt het voorstel wervingskracht uit en kan het een voorbeeldfunctie vervullen ten opzichte van de andere eilanden.

5.9 WF 200421 Vlieland bespaart energie

Dit projectvoorstel is een eerste project in het kader van het Ambitiemanifest Duurzame energie van de samenwerkende Waddeneilanden. Het project omvat duurzame energieopwekking en besparing van water en energie-gebruik op Vlieland, reductie van de CO₂-uitstoot en een beperking van de lichtuitstoot. Deze doelen worden gerealiseerd door concrete ingrepen op camping Stortemelk, het zwembad en in de jachthaven van Vlieland, bijvoorbeeld door vervanging van toiletgebouwen en verlichting van de steigers van de jachthaven met led-lampen.

doeltreffendheid

De Adviescommissie is positief over dit project, omdat in het projectvoorstel een goede combinatie tussen ecologische (energiebesparing) en economische (duurzaam toerisme) doelen gevonden is. Er wordt zowel bijgedragen aan duurzaam toerisme als aan een transitie naar duurzame vormen van energiegebruik.

kansrijkheid

Het project is als duurzaam aan te merken. Bij het stimuleren van toerisme wordt in dit project rekening gehouden met het terugdringen van milieubelasting. In die aanpak is het project ook innovatief te noemen, hoewel inhoudelijk gebruik wordt gemaakt van bestaande technieken.

De Adviescommissie is van mening dat dit project een duidelijke voorbeeldfunctie kan hebben voor de andere eilanden: er wordt richting de toerist een duidelijk signaal afgegeven dat de Waddeneilanden zich inspinnen voor verantwoorde recreatiefaciliteiten.

urgentie

Het project is niet direct urgent, maar kan een duidelijke en concrete voorbeeldfunctie vervullen voor volgende projecten op het gebied van duurzame energie. Er wordt aangesloten bij het Ambitiemanifest van de vijf Waddengemeenten, maar tegelijkertijd wordt nauw samengewerkt met de recreatieondernemers op het eiland. Het project heeft daardoor een functie zowel ecologisch, als economisch en sociaal.

De Adviescommissie vindt het voorstel daarmee één van de meest aansprekende op het gebied van duurzame energie uit de eerste tender.

5.10 WF 200425 Waddenparels Wieringen en Keizerspoeldijk

De gemeente Wieringen wil een natuurgebied van 2,5 ha inrichten en een Ecolodge bouwen, zodat de bezoekers van de Ecolodge bij kunnen dragen in het onderhoud van het gebied. Het gaat om een pilotproject, in samenwerking met Landschapszorg Wieringen en Scouting Corvus Corone.

doeltreffendheid

Er wordt een relatief klein natuurgebied ingericht. De bijdrage aan natuur en landschapsherstel is daarmee relatief klein. Wel wordt er middels een pilot geïnvesteerd in een nieuwe vorm van duurzaam toerisme die draagvlak voor natuur en natuurbeleid creëert.

kansrijkheid

De Adviescommissie is van mening dat het project toekomstwaarde kan hebben. Niet zozeer de inrichting van het natuurgebied, maar vooral de ervaring die opgedaan wordt met deze nieuwe vorm van recreatie en toerisme, waar een economische activiteit wordt gekoppeld aan natuurbeheer en bewustwording.

De Adviescommissie vindt het een innovatief voorstel dat, indien de ervaringen goed zijn, ook goed op andere plekken in het Waddengebied kan worden toegepast.

Wel zal de pilot moeten uitwijzen in hoeverre het beheer van het natuurgebied ook daadwerkelijk door de recreanten kan worden uitgevoerd en hoe groot de vraag uit de markt is voor dit type accommodatie.

urgentie

Het project is niet urgent in de zin van noodzakelijk of voorwaardenscheppend voor andere ontwikkelingen. Met name de pilot voor een nieuwe vorm van recreatie heeft echter wel wervingskracht. De Adviescommissie is daarom benieuwd naar de uitkomsten van deze pilot.

De Adviescommissie is van mening dat het projectvoorstel bij draagt aan zowel doel A als doel C van het Waddenfonds. Op verzoek van de Adviescommissie is aan de indieners gevraagd inzicht te geven in de bijdrage aan beide doelen. De indieners hebben laten weten het project voor 10% aan doel C te kunnen toerekenen en voor 90% aan doel A. De Adviescommissie adviseert de minister dit gewijzigde financiële dekkingsvoorstel te honoreren.

5.11 WF 200427 Herinrichting haven Termunterzijl

De gemeente Delfzijl wil als onderdeel van de herinrichting havengebied Termunterzijl de oude Boog van Ziel en sluis een impuls geven door het plaatsen van muurtjes, bankjes en een informatiepaneel. Het project draagt bij aan een kwaliteitsimpuls voor de Boog en sluis in Termunterzijl en het geven van toeristische informatie over de waterkundige geschiedenis van dit gebied.

doeltreffendheid

Het project draagt bij aan behoud van cultuurhistorische waarden en kennisoverdracht, zij het op bescheiden schaal. De schaalgrootte van het project is dusdanig klein, dat hiervan geen grote impuls kan worden verwacht qua bezoekersaantallen en recreatieve bestedingen. De Boog van Ziel is echter cultuurhistorisch zeer waardevol: een pareltje in het Waddengebied.

kansrijkheid

De Boog van Ziel is een markant punt in Termunterzijl. De verwachting is dan ook dat het draagvlak voor herstel van de Boog groot is.

urgentie

De Adviescommissie vindt het voorstel niet urgent, maar het thema waterstaatkundige geschiedenis is wel interessant voor cultuurtoerisme in de regio. Herstel van de Boog en sluis kunnen een eerste stap op weg zijn naar betere belevingsmogelijkheden van dit stukje cultuurhistorie.

5.12 WF 200429 Wandelen in de Waddenregio

Het project omvat het realiseren van een netwerk van wandelpaden en -routes in de gehele Waddenregio, door bestaande en nieuw te realiseren wandelpaden met elkaar te verbinden door middel van een knooppuntsysteem. Daarbij worden oorspronkelijke tracés over boerenland zoveel mogelijk in ere hersteld. Ook wordt in het project informatie over het gebied ontsloten en verspreid. Het project heeft als doel de leefbaarheid van het gebied te versterken en de voorwaarden te creëren voor een duurzame vorm van toerisme en recreatie, gebaseerd op natuur en landschap.

doeltreffendheid

Door het creëren van een samenhangend routenetwerk van wandelpaden, waarbij zoveel mogelijk gebruik wordt gemaakt van kenmerkende landschappelijke en cultuurhistorische elementen zoals wierden, oude dijken, kolken en natuurlijke watergangen, draagt het project bij aan duurzaam toerisme dat ecologisch houdbaar, economisch levensvatbaar en sociaal acceptabel is en aan het investeren in kennisoverdracht omtrent herstel en ontwikkeling van landschap en cultuurhistorie.

kansrijkheid

Het project draagt op een integrale wijze bij aan het versterken van de natuur- en landschapswaarden, het bieden van sociaal-economische kansen voor bewoners in het gebied en economische ontwikkelingsmogelijkheden. De Adviescommissie maakt de vergelijking met het Pieterpad; dit zou een Waddenvariant kunnen worden. De toegenomen aandacht voor gezondheid en welzijn en het feit dat een dergelijk pad vaak het 'juiste' publiek trekt voor duurzame recreatie, wegen positief mee.

urgentie

De commissie acht het project wenselijk in de zin van voorwaardenscheppend voor toekomstige sociaal-economische ontwikkelingen. Het project straalt daarnaast wervingskracht uit door de schaalgrootte.

5.13 WF 200433 Bezoekerscentrum Nieuwe Stijl Schiermonnikoog

In dit project wordt een multifunctioneel centrum voorgesteld, waarin het huidige bezoekerscentrum, de VVV, het dorps huis, de bibliotheek, het vrijwilligerscollectief, een internetcafé en de gemeente gebundeld worden. Het plan bestaat uit het verbinden van een aantal bestaande gebouwen. De opzet is dat er een zogenaamd Kulturhus naar Zweeds model ontstaat, waarin diverse culturele, historische, educatieve voorzieningen en faciliteiten zijn samengebracht.

doeltreffendheid

Het projectvoorstel is ingediend onder de doelen A, C en D van het Waddenfonds. Er wordt geïnvesteerd in kennisoverdracht, de kennishuishouding en een duurzame economische ontwikkeling. De Adviescommissie vindt het van belang dat er in het Nationale Park een goede voorlichting aan bezoekers gegeven kan worden.

kansrijkheid

Naast de bijdrage aan het verbeteren van het toeristisch potentieel zorgt dit project naar de mening van de Adviescommissie ook voor een sterke verbetering van de leefbaarheid op het eiland. Door het combineren van de functies en het meervoudig ruimtegebruik wordt voor de eilanders een duurzame voorziening gerealiseerd die ook qua exploitatie gunstig is.

De Adviescommissie vindt het positief dat er zoveel financiers voor dit project gevonden zijn.

urgentie

De Adviescommissie is van mening dat, gezien het draagvlak en de gevorderdheid van de plannen, dit voorstel niet uitgesteld kan worden.

De Adviescommissie adviseert de minister daarom dit project uit de eerste tender te honoreren.

5.14 WF 200434 Landmerken

Stichting Oude Groninger Kerken wil acht ensembles (kerken, kerkhoven, etc.) langs de Waddenkust herstellen en aanpassen voor nieuwe gebruikersgroepen. Het doel is enerzijds het landschap te versterken en anderzijds, door het mogelijke nieuwe gebruik na afloop van het project, recreatie en toerisme en de economie in het gebied te versterken.

doeltreffendheid

Het project draagt bij aan de versterking van de landschapswaarden en aan het bewustzijn van de bewoners in het gebied van deze bijzondere waarden. Door de aandacht voor recreatie en toerisme en de aanpassingen voor nieuwe gebruikers kunnen de kerken in de toekomst een bijdrage leveren aan recreatie en toerisme in het gebied. Mede in het licht van de Werelderfgoedstatus is dit een positieve ontwikkeling.

De Adviescommissie is van mening dat het noodzakelijk is deze gebouwen voor de toekomst te behouden en benadrukt het belang van de kerken als 'landmarks' en het belang daarvan voor de landschapsbeleving in het Waddengebied.

kansrijkheid

Het project combineert de aandacht voor cultuurhistorie, met de gebruikerswaarde voor bewoners en belevingswaarde voor recreatie en toerisme. Zowel de betrokken gemeenten als de provincie betalen mee, evenals de aanvrager. Daarnaast wordt er nauw samengewerkt met de betrokken dorpen.

urgentie

Het project is niet urgent in de zin van noodzakelijk of voorwaardenscheppend voor andere ontwikkelingen. Er is wel actief geprobeerd meerdere belangen aan elkaar te koppelen en zo een meerwaarde te creëren. Hierdoor en door het snelle resultaat dat geboekt kan worden, is het project wel wervend en wellicht een voorbeeld voor andere projecten.

5.15 WF 200437 Ecologisch Herstel Pieterbuurstermaar

Dit project omvat de herinrichting van de Pieterbuurstermaar door de aanleg van een plasdras-zone en de aanleg van een wandel- en onderhoudspad langs de maar tot aan Pieterburen. De oevers van de maar worden natuurvriendelijk ingericht, waarbij één oever wordt voorzien van een vijftal paai- en opgroeigebieden voor diadrome vissoorten (zoals de aal en de driedoornige stekelbaars). Langs de oever van de maar wordt de realisatie van een onderhoudspad gecombineerd met de aanleg van een halfverharde route voor natuurbeleving. Het natuurpad wordt verbonden met het bestaande wandelpadnet en bestaande fietsroutes tussen Kloosterburen en Eenrum. Het project dient als een pilot voor het versterken van de marenstructuur in de provincie Groningen.

doeltreffendheid

Het project draagt volgens de Adviescommissie bij aan de doelstelling om natuur- en landschapswaarden in het Waddengebied te versterken en te behouden. Wel plaatst de Adviescommissie vraagtekens bij de verwachte bijdrage aan de waterkwaliteit en de migratie van diadrome vissoorten gezien de ligging van de maar ten opzichte van de Waddenzee.

De Adviescommissie vindt de opzet van het project sympathiek door de koppeling van ecologische en educatieve doelen. Wellicht had ook de watersportsector betrokken kunnen worden in het project.

kansrijkheid

Er lijkt een breed draagvlak voor het project. Het project sluit aan op bestaande notities en plannen en het project wordt door diverse organisaties onderschreven (Provincie Groningen, Landschapsbeheer Groningen, NLTO, Waterschap Noorderzijlvest, gemeenten in de regio). De Adviescommissie vindt het jammer dat dit draagvlak zich niet vertaalt in een hogere bijdrage in de cofinanciering.

urgentie

De Adviescommissie acht het projectvoorstel urgent in de zin van voorwaardenscheppend voor toekomstige ecologische ontwikkelingen. De koppeling tussen natuurdoelen en educatieve doelen maken het project integraal en wervend.

5.16 WF 200445 Kwelderherstelprogramma Groningen

Stichting het Groninger Landschap heeft namens de samenwerkende natuurorganisaties dit project ingediend. Het project bestaat uit de herinrichting van de Groningse kwelders (kwelders Noordkust, kwelders Dollard, punt van Reide) en de ontwikkeling van een beheerplan voor instandhouding en verbetering van de vegetatie van kwelders door beweiding.

doeltreffendheid

Door dit project wordt een forse bijdrage geleverd aan de verhoging van de natuurwaarden van een groot deel van het kwelderareaal. Door het project wordt de natuurlijke dynamiek van de Waddenzee deels hersteld en ontstaat een kwelder met de daar van nature thuishorende plant- en diersoorten. Het project draagt daarmee bij aan een gevarieerd kwelderbeheer en kwelderontwikkeling, passend binnen de voor de kwelders geldende (natuur)doelstellingen.

kansrijkheid

Het project heeft met name vanuit ecologisch oogpunt toekomstwaarde. Het project maakt onderdeel uit van een samenhangend pakket aan maatregelen vanuit het programma Het Tij Geleerd.

De Adviescommissie vindt dat er binnen dit project 'value for money' wordt geleverd; er wordt een flinke verbetering van de natuurwaarde van een groot areaal kwelders gerealiseerd voor het gevraagde bedrag.

Voor het onderzoeksdeel van het project vindt de Adviescommissie dat aangesloten moet worden bij project 'WF 200451 Biodiversiteit en natuurbeheer van kwelders' en het onderzoek dat het Groninger Landschap reeds uitvoert vanuit de Kaderrichtlijn Water naar de afslag van het kwelderareaal.

urgentie

De Adviescommissie vindt het project noodzakelijk in de zin van urgent en vindt het project wervingskracht uitstralen met name door de schaalgrootte van het project en de koppeling aan kennisontwikkeling.

5.17 WF 200448 Verkweldering Bildtpôlen, Noard-Fryslân Bûtendyks

Het project Verkweldering Bildtpôlen heeft als doel door (her)inrichtingsmaatregelen een gevarieerde vegetatie met zoveel mogelijk plant- en diersoorten te laten ontstaan, die van nature op kwelders voorkomen.

doeltreffendheid

De Adviescommissie is van mening dat dit verkweldingsvoorstel zeer succesvol kan zijn door de toename in dynamiek die dit voorstel met zich mee kan brengen. Door de verkweldering van zomerpolders kan de natuurlijke dynamiek in het Waddengebied deels hersteld worden en kan een kwelder ontstaan met de daar van nature thuishorende plant- en diersoorten. Daarnaast draagt de vergroting van het kwelderareaal, zoals in het vorige project al beschreven, bij aan de veiligheid, aangezien kwelders meegroeien met de zee en daarmee een voorbescherming vormen voor de zeedijk.

kansrijkheid

Het project heeft met name toekomstwaarde gezien vanuit ecologische ontwikkeling.

In de aanvraag is aangegeven dat Noard-Fryslân Bûtendyks (waarvan Bildtpôlen onderdeel uitmaakt) jarenlange inzet is geweest van een belangenstrijd tussen de landbouw en de natuurbescherming. Hieruit is sinds 1993 de Overleggroep Noard-Fryslân Bûtendyks ontstaan. In deze overleggroep zijn vertegenwoordigers uit de regio, relevante instanties, pachters, eigenaren, etc. vertegenwoordigd. In de projectaanvraag wordt aangegeven dat de verkweldering inmiddels kan rekenen op een brede acceptatie. De Adviescommissie vindt het van belang dat er een breed draagvlak is voor het voorstel, gezien deze geschiedenis.

urgentie

De Adviescommissie vindt het project noodzakelijk in de zin van voorwaardenscheppend voor toekomstige ecologische ontwikkelingen. Het project maakt onderdeel uit van een samenhangend pakket aan maatregelen vanuit het programma Het Tij Geleerd.

5.18 WF 200451 Biodiversiteit en Natuurbeheer van kwelders

Het project heeft als doel het verbreden van kennis over effecten van natuurbeheer op vastelandkwelders. Het project beoogt het doen van aanbevelingen ten behoud van de biodiversiteit op deze kwelders.

doeltreffendheid

De Adviescommissie vindt het van belang dat in het begin van de 'Waddenfonds periode' dit onderzoek plaatsvindt naar het beheer van kwelders. Wel vindt de commissie het belangrijk dat het onderzoek gekoppeld wordt aan het al lopende onderzoek op het gebied van de afslag van kwelders en de twee kwelderherstelprojecten die de Adviescommissie voorstelt te honoreren (Kwelderherstelprogramma Groningen en Verkweldering Bildtpôlen).

kansrijkheid

Het project kent een relatief groot aantal betrokkenen. Dit wijst op draagvlak voor het project. Betrokken partijen zijn:

- It Fryske Gea;
- Rijksuniversiteit Groningen (Leergroep Community and Conservation Ecology Group);
- PUCCIMAR;
- SOVON Vogelonderzoek Nederland;
- De Vlinderstichting;
- European Invertebrate Survey Nederland;
- Stichting Willem Beyerink Biologisch Station.

urgentie

De commissie vindt het project noodzakelijk in de zin van voorwaardenscheppend voor toekomstige ecologische ontwikkelingen. Het project maakt onderdeel uit van een samenhangend pakket aan maatregelen vanuit het programma Het Tij Geleerd.

De commissie vindt het project in redelijke mate noodzakelijk in de zin van urgent en vindt het project in redelijke mate wervingskracht uitstralen (impact, innovatie en schaalgrootte).

5.19 WF 200471 Gouden Driehoek, herstel steunforten

Vereniging Natuurmonumenten wil twee bijforten, Lunette en Redoute, van het reeds herstellende fort De Schans op Texel herstellen. De forten zijn een overblijfsel uit de VOC-tijd toen de Reede van Texel een belangrijke ankerplaats was.

doeltreffendheid

Het weer zichtbaar maken van de forten in het landschap draagt bij aan de beleving van de cultuurhistorie van Texel en sluit aan bij meerdere projecten op Texel, waarin de maritieme geschiedenis centraal staat. Als neveneffect leveren de herstellende forten een droge graslandvegetatie die zeldzaam is voor Texel.

De Adviescommissie is van mening dat dit project goed aansluit bij andere projecten op Texel die de maritieme geschiedenis centraal stellen.

kansrijkheid

Het geheel aan projecten op Texel, waarin de maritieme geschiedenis centraal staat, heeft, ook met het oog op de Werelderfgoedstatus, een grote toekomstwaarde. Texel kiest hiermee een duidelijk profiel, waarbij cultuurhistorische waarden de bewoningsgeschiedenis en de identiteit van het eiland kunnen leiden tot een economische impuls.

De Adviescommissie vindt het project kansrijk als aanvulling op de al lopende initiatieven van gemeente en museum inzake de Gouden Driehoek.

urgentie

Het projectvoorstel is niet urgent in de zin van noodzakelijk. Het projectvoorstel kan wel voorwaardenscheppend zijn voor een verdere profilering van Texel op het vlak van zijn maritieme geschiedenis (De Reede van Texel). Het project kan een versterking betekenen van het project Gouden Driehoek van gemeente en museum.

06.

Financieel
voorstel

06.

Financieel voorstel

Dossiernr.	Omschrijving	Gevraagde subsidiebedrag	
		< € 200.000	> € 200.000
200241	Waddenacademie		€ 900.000
200355	Kwaliteitsverbetering Noordpolderzijl	€ 172.101	
200361	Hallumer Rijt vispassage en zoet/zout gradiënt		€ 6.146.776
200375	Historische basiskaart Groninger Kustgebied	€ 183.306	
200379	Noordelijke Elfstedenvaarroute		€ 11.073.836
200405	De Gouden Driehoek op Texel		€ 2.400.000
200407	Waddenzeeschool		€ 891.431
200419	Getijdenenergiecentrale Texel (fase 1)	€ 72.000	
200421	Vlieland bespaart energie		€ 204.570
200425	Waddenparels Wieringen en Keizerspoeldijk		€ 301.500
200427	Herinrichting haven Termunterzijl	€ 48.150	
200429	Wandelen in de waddenregio		€ 2.605.500
200433	Bezoekerscentrum Nieuwe Stijl Schiermonnikoog		€ 1.800.000
200434	Landmerken		€ 1.227.182
200437	Ecologisch herstel Pieterbuurstermaar		€ 892.800
200445	Kwelderherstelprogramma Groningen		€ 9.342.000
200448	Verkweldering Biltpölen, Noard-Fryslân Butendyks		€ 538.920
200451	Biodiversiteit en natuurbeheer van kwelders		€ 1.438.020
200471	Gouden Driehoek, herstel steunforten		€ 225.900
		Subtotaal projecten < € 200.000	€ 475.557
		Subtotaal projecten > € 200.000	€ 39.988.435
		Totaal	€ 40.463.992

